

- *Наукові повідомлення молодих учених установ НАН України (доповідачі — кандидат фізико-математичних наук І.О. Ворона; доктор філософії О.А. Гаврилюк; доктор філософії К.В. Біла)*
- *Сучасна українська нація як діалектична єдність національно-громадянського і етнічного (доповідач — доктор політичних наук В.О. Котигоренко)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

27 грудня 2023 року

Засідання Президії НАН України 27 грудня 2023 р. відбулося під головуванням президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього.

Члени Президії НАН України заслухали наукові повідомлення молодих учених НАН України.

Виступ наукового співробітника Інституту монокристалів НАН України кандидата фізико-математичних наук **Ігоря Олеговича Ворони** було присвячено принципам керування процесами твердофазного спікання для одержання високолегованої оптичної кераміки.

У науковому повідомленні було розглянуто технологію прозорої кераміки YAG та оригінальний метод дифузійного зварювання як перспективний підхід для створення композитних елементів. Основними перевагами використання керамічних компонентів є гнучкість технології щодо варіювання розміру та форми елементів і можливість отримання матеріалів з високою концентрацією активатора. Обговорено основні підходи до керування процесами консолідації та властивостями кераміки, отримуваної методом реакційного спікання у вакуумі, спрямовані на вдосконалення відповідної технології з метою одержання великогабаритних виробів з керованим складом.

В обговоренні доповіді взяли участь голова ради директорів Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України академік НАН України В.П. Семиноженко; академік-секретар Відділення фізико-технічних проблем матеріалознавства НАН України академік НАН України І.В. Кривцун.

У повідомленні в.о. наукового співробітника Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України доктора філософії **Олеси Анатоліївни Гаврилюк** ішлося про застосування фітобактеріальних угруповань для біоремедіації екосистем (докладніше див. на с. 94).

Як відомо, на територіях, які зазнали техногенних катастроф, та в зонах ведення активних бойових дій у доквітлі інтенсив-

но накопичується широкий спектр токсичних органічних та неорганічних сполук. Природні екосистеми та сільськогосподарські угіддя багатьох областей України вже потерпають від значного забруднення важкими металами, зокрема свинцем, нікелем, міддю, хромом. Окиснюючись, вони утворюють рухомі сполуки, які потрапляють у біогеохімічні цикли, накопичуються у рослинах і в організмах тварин, що врешті-решт призводить до системного отруєння екосистем та людей. Для України як одного з найбільших постачальників сільськогосподарських культур на світовий ринок надзвичайно важливо зберегти якість ґрунтів. Тому розроблення ефективних методів детоксикації органічних (білкові та рослинні полімери, токсичний фільтрат побутових стічних вод і звалищ, гербіциди, інсектициди, нітрохлорароматичні сполуки) та неорганічних (токсичні важкі метали) забруднювачів у ґрунтах і водоймах становить особливий інтерес.

Розроблено гранульований мікробний препарат на основі диверсифікованого мікробіому, до складу якого входять хемоорганотрофні аероби, представлені факультативно анаеробними та облигатно анаеробними мікроорганізмами. Вони забезпечують функціонування головних замкнених циклів елементів (вуглецю, азоту, сірки та фосфору) і можуть знешкоджувати широкий спектр органічних та неорганічних токсикантів.

До складу таких препаратів входять концентрована біомаса диверсифікованого мікробіому, регулятори мікробного метаболізму та стартові джерела живлення (активатори метаболізму). Мікробну біомасу перед використанням піддають певній технологічній обробці, яка одночасно забезпечує відсутність умовно-патогенних мікроорганізмів та максимальне збереження активних хемоорганотрофних мікроорганізмів.

Мікроорганізми в препараті швидко та ефективно руйнують різні токсичні органічні відходи, такі як тверді полімери рослинного і тваринного походження (гниючі рештки тварин та рослин), а також продукти їх гідролізу (органічні кислоти, амінокислоти, спирти,

Виступ кандидата фізико-математичних наук Ігоря Ворони

Виступ доктора філософії Олеси Гаврилюк

альдегіди, кетони тощо). Завдяки диверсифікованому мікробіому препарат забезпечує їх деструкцію до кінцевих нетоксичних продуктів — H_2 , CH_4 , CO_2 та H_2O .

Мікробні препарати та рослини є також перспективними для детоксикації і вилучення токсичних металів. Концепція термодинамічного прогнозування дає змогу теоретично обґрунтувати основні шляхи вилучення іонів металів із ґрунту та водойм.

Використання мікробних препаратів та фітобактеріальних мікробних угруповань є оптимальними біотехнологічними методами знешкодження токсичних відходів з можливістю одночасного отримання енергоносіїв — H_2 та CH_4 та детоксикації і вилучення металів. Ці підходи можна застосовувати для подолання

Виступ доктора філософії Катерини Білої

катастрофічних для екології наслідків бойових дій та біоремедіації довкілля.

В обговоренні доповіді взяли участь віцепрезидент НАН України, голова Секції хімічних і біологічних наук НАН України академік НАН України В.Г. Кошечко; президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній; академік-секретар Відділення хімії НАН України академік НАН України М.Т. Картель; академік-секретар Відділення загальної біології НАН України академік НАН України В.Г. Радченко; директор ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Макутова НАН України» член-кореспондент НАН України В.А. Устименко.

Виступ молодшого наукового співробітника Інституту історії України НАН України доктора філософії **Катерини Вікторівни Білої** був присвячений війсьній пропаганді імперії за часів Першої світової війни та її сучасному відгомону (докладніше див. на с. 102).

У сучасному світі, охопленому новою хвилею війських конфліктів, тема війсьної пропаганди стає дедалі більш актуальною. Адже підготовка агресора до війни розпочинається саме з відповідного психологічного та ідеологічного налаштування власного соціуму, а сучасні війни відбуваються не лише на полі бою, а й в інформаційній площині. Значення війсьної пропаганди для мобілізації суспільства важко переоцінити, оскільки саме від підтримки насе-

ленням війсьної політики керівництва держави багато в чому залежить успіх війсьної кампанії. Тому навіть для диктаторських чи авторитарних режимів важливою є «щира» підтримка суспільством ведення війни, довіра населення до влади і його віра у «справедливість» і «необхідність» війських дій.

В умовах сучасної російсько-української війни протистояння на інформаційному фронті стало звичним явищем, заходи дезінформації противника, інформаційно-психологічні операції, спрямовані як на противника, так і на власне населення, перетворилися на повноцінну зброю. Цікаво, що методика війсьної пропаганди, яку використовує сьогодні Російська Федерація у війні проти України, її ідеологічні наративи та кліше не надто відрізняються від війсьної риторики Російської імперії напередодні та на початку Першої світової війни. Як і сто років тому, вони зображують себе «визволителями», «захисниками братніх народів», «оборонцями православ'я», а фанатична віра в справедливість війни, розмови про її невідвротність, популяризація смерті, «честі» померти за «родіну», що фігурували у пропагандистських наративах під час Першої світової війни, так само лягли в основу нинішньої війсьної пропаганди РФ.

У доповіді простежено витoki того «потoku» брехні, який являє собою російська війсьна пропаганда, розглянуто методи, напрями та інструменти, які використовувала імперська пропаганда в Україні під час Першої світової війни. Виокремлено ключові тези російської війсьної пропаганди тих часів, проаналізовано методику пропаганди та джерела, через які її поширювали. Класифіковано аудиторію, на яку була спрямована ця інформація, типологізовано за ідеологічним і політичним спрямування пресу, що виступала чи не основним інструментом пропаганди на початку ХХ ст.

В обговоренні доповіді взяли участь академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України академік НАН України В.А. Смолій; радник Президії НАН України академік НАН України О.Л. Копиленко; директор Головної астрономічної обсерваторії

НАН України академік НАН України Я.С. Яцків; академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України В.М. Локтєв; директор ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Макутова НАН України» член-кореспондент НАН України В.А. Устименко; академік-секретар Відділення хімії НАН України академік НАН України М.Т. Картель.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали доповідь завідувача відділу етнополітології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України доктора політичних наук **Віктора Олексійовича Котигоренка** про сучасну українську націю як діалектичну єдність національно-громадянського і етнічного (докладніше див. *Вісник НАН України*, 2024. № 3).

У доповіді зазначено, що українська нація відбулась як етнічно, культурно та мовно багатоскладова спільнота українських громадян усіх національностей, об'єднавчим осердям якої стали багатовікова історія та цінності українського державотворення, українська мова і культура.

Перебіг російсько-української війни вкотре засвідчив справедливості тверджень, що нація — це постійний плебісцит, єдність і боротьба протилежностей національно-етнічного та національно-громадянського. Етнічне походження і традиції, рідна та переважна мова спілкування є важливими, але не єдиними, достатніми й визначальними ознаками нації та належності особи (громадянина) до цієї спільноти.

Однак поширені сьогодні погляди демонструють ознаки поділу громадянського загалу країни на етнічну українську націю та всіх інших. Це може створювати загрози для згуртованості нації в боротьбі за переможне завершення війни, відбудови та оновлення країни, відновлення повноти українського соціуму і його інтеграції в європейський та євроатлантичний простори. Запобігання цим загрозам має стати одним із пріоритетів державної етнополітики. Її концептуальні засади та стратегія потребують

Виступ доктора політичних наук Віктора Олексійовича Котигоренка

розроблення й законодавчого затвердження. При цьому українські етнополітичні практики мають узгоджуватися із сучасними демократичними стандартами та рекомендаціями Парламентської Асамблеї Ради Європи.

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України здійснює комплексне дослідження проблем співвідношення політики й етнонаціональних відносин, вироблення нових парадигм етнонаціонального розвитку, запобігання конфліктності в етнонаціональній сфері, моделювання оптимальних варіантів етнополітики. Науковці інституту публікують монографії з питань націєтворення та етнополітики в Україні, активно комунікують з центрами прийняття політичних рішень, готують для них аналітичні записки. Однак постійні виклики, з якими стикаються українська держава і суспільство, засвідчують важливість продовження дослідження проблематики націєтворення в контексті соціетальних змін, особливо у їх зв'язку з війною та її потенційними наслідками.

В обговоренні доповіді взяли участь директор Національного інституту стратегічних досліджень доктор філологічних наук О.В. Богомолів; президент Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, шеф-редактор журналу «Національна безпека і оборона» Ю.В. Яки-

менко; радник Президії НАН України академік НАН України О.Л. Копиленко; академік-секретар Відділення економіки НАН України академік НАН України Е.М. Лібанова; директор ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Макутова НАН України» член-кореспондент НАН України В.А. Устименко; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- заслухали інформацію президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього про засідання Ради президентів академії наук України, яке відбулося 20 грудня 2023 р.;
- погодили зміни у складі Науково-технічної ради НАН України;
- внесли зміни до складу Науково-координаційної ради Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України;
- постановили оголосити конкурс на заміщення посади директора Інституту фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського НАН України;
- внесли зміни до постанови Президії НАН України від 23.06.2023 № 263;
- затвердили плани підготовки та випуску видавничої продукції видавництвами НАН України у 2024 р.;
- погодили план підготовки питань для розгляду на засіданнях Президії НАН України у 2024 р.

Призначено:

- кандидата геологічних наук **Радченко Анну Ігорівну** на посаду директора Видавничого дому «Академперіодика» НАН України;
- доктора хімічних наук **Кицю Андрія Романовича** виконувачем обов'язків директора Відділення фізико-хімії горючих копалин Інституту фізико-органічної хімії і вуглехімії ім. Л.М. Литвиненка НАН України.

Погоджено призначення:

- доктора хімічних наук **Рожнвої Ріти Анатоліївни** на посаду завідувача відділу полімерів медично-

го призначення Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України;

- доктора медичних наук **Легача Євгена Івановича** на посаду завідувача відділу кріоендокринології Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України члена-кореспондента НАН України **Коржика Володимира Миколайовича** за високі професійні здобутки, творчу активність у розвитку патонівської науково-інженерної школи в галузі зварювання і споріднених процесів та її утвердження як визнаного у світі фундатора інноваційних високоєфективних технологій, розробника спеціального обладнання і матеріалів для розв'язання широкого спектра актуальних завдань промислового й оборонного секторів економіки, космонавтики, медицини та з нагоди 90-річчя від часу заснування Інституту.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України доктора біологічних наук **Варбанець Людмилу Дмитрівну** за багатолітню плідну діяльність науковця і педагога, вагомий творчі здобутки в біохімічних дослідженнях мікроорганізмів та особистий внесок у підготовку наукових кадрів;
- завідувача відділу Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України кандидата біологічних наук **Загородню Світлану Дмитрівну** за багатолітню плідну працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень молекулярних механізмів вірус-клітинної взаємодії і розроблення новітніх протівірусних препаратів та особисті здобутки в підготовці кваліфікованих фахівців-вірусологів;
- співробітників Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України — завідувача відділу доктора технічних наук **Недосеку Анатолія Яковича**; заступника директора з наукової роботи члена-кореспондента НАН України **Шаповалова Віктора Олександровича**; завідувача відділу доктора технічних наук **Юрженка Максима Володимировича** — за високі професійні здобутки, творчу активність у розвитку патонівської науково-інженерної школи в галузі зварювання і споріднених процесів та її утвердження як визнаного у світі фундатора інноваційних високоєфективних технологій, розробника спеціального обладнання і матеріалів для розв'язання широкого спектра актуальних завдань промислового й оборонного секторів економіки, космонавтики, медицини та з нагоди 90-річчя від часу заснування Інституту.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту сорбції та проблем ендоекології НАН України члена-кореспондента НАН України **Малетіна Юрія Андрійовича** за багатолітню плідну діяльність вченого і організатора наукових досліджень та вагомі професійні здобутки в галузі створення нових типів джерел струму;

- завідувача кафедри Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького доктора філологічних наук **Поліщука Володимира Трохимовича** за багатолітню плідну працю науковця і громадського діяча в галузі культури, вагомий внесок у підготовку висококваліфікованих фахівців-літературознавців та зміцнення творчих зв'язків з науковими колективами Національної академії наук України;

- співробітників Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України — провідного наукового співробітника доктора технічних наук **Березоса Володимира Олександровича**; завідувача відділу доктора технічних наук **Гончарова Ігоря Олександровича**; старшого наукового співробітника кандидата технічних наук **Калинока Миколу Миколайовича**; ученого секретаря кандидата технічних наук **Клочкова Ілліу Миколайовича**; головного інженера **Коренєва Олександра Володимировича**; завідувача відділу доктора технічних наук **Махненка Олега Володимировича**; головного бухгалтера **Мишинську Олену Олексівну**; завідувача відділу доктора технічних наук **Піскун Наталію Василівну**; старшого наукового співробітника кандидата технічних наук **Ткача Павла Миколайовича** — за високі професійні здобутки, творчу активність у розвитку патонівської науково-інженерної школи в галузі зварювання і споріднених процесів та її утвердження як визнаного у світі фундатора інноваційних високоефективних технологій, розробника спеціального обладнання і матеріалів для розв'язання широкого спектра актуальних завдань промислового й оборонного секторів економіки, космонавтики, медицини та з нагоди 90-річчя від часу заснування Інституту.

Відзнакою НАН України «За сприяння розвитку науки» нагороджено:

- генерального директора Приватного акціонерного товариства «Плазматек» **Слободянюка Віктора Петровича** за високі професійні здобутки, творчу активність у розвитку патонівської науково-інженерної школи в галузі зварювання і споріднених процесів та її утвердження як визнаного у світі фундатора інноваційних високоефективних технологій, розробника спеціального обладнання і матеріалів для розв'язання широкого спектра актуальних завдань промислового й оборонного секторів економіки, космонавтики, медицини та з нагоди 90-річчя від часу заснування Інституту.

Відзнакою НАН України «Талант, натхнення, праця» нагороджено:

- співробітників Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України — наукового співробітника доктора філософії **Войтенка Олександра Миколайовича**; старшого наукового співробітника кандидата технічних наук **Димань Маріанну Михайлівну**; старшого наукового співробітника кандидата технічних наук **Мотруніча Святослава Ігоровича**; старшого наукового співробітника кандидата технічних наук **Порохонька Віталія Богдановича**; старшого наукового співробітника кандидата технічних наук **Селіна Романа Володимировича**; наукового співробітника кандидата технічних наук **Хохлова Максима Андрійовича** — за високі професійні здобутки, творчу активність у розвитку патонівської науково-інженерної школи в галузі зварювання і споріднених процесів та її утвердження як визнаного у світі фундатора інноваційних високоефективних технологій, розробника спеціального обладнання і матеріалів для розв'язання широкого спектра актуальних завдань промислового й оборонного секторів економіки, космонавтики, медицини та з нагоди 90-річчя від часу заснування Інституту.

Подякою НАН України відзначено:

- завідувача відділу Інституту фізики НАН України члена-кореспондента НАН України **Томчука Петра Михайловича** за багатолітнє невтомне служіння науці, вагомі здобутки у теоретичному дослідженні фізики конденсованих середовищ та підготовці наукових кадрів;

- старшого наукового співробітника Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України кандидата фізико-математичних наук **Аккеліна Сергія Валентиновича** за багатолітню плідну наукову працю, високі професійні здобутки, активну творчу діяльність та особистий внесок у розвиток досліджень у галузі теоретичної фізики, зокрема фізики високих густин енергії;

- співробітників Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України — директора академіка НАН України **Кривцуна Ігоря Віталійовича**; заступника директора з наукової роботи академіка НАН України **Лобанова Леоніда Михайловича** — за високі професійні здобутки, творчу активність у розвитку патонівської науково-інженерної школи в галузі зварювання і споріднених процесів та її утвердження як визнаного у світі фундатора інноваційних високоефективних технологій, розробника спеціального обладнання і матеріалів для розв'язання широкого спектра актуальних завдань промислового й оборонного секторів економіки, космонавтики, медицини та з нагоди 90-річчя від часу заснування Інституту;

- співробітників ДП «Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро «Прогрес» імені академіка О.Г. Івченка» — провідного інженера-дослідника **Жиркова Олександра Григоровича**; заступника начальника відділу **Козела Дмитра Вікторовича**; провідного інженера кандидата технічних наук **Кухтіна Юрія Петровича**; керівника групи кандидата технічних наук **Придорожного Романа Петровича** — за високі професійні здобутки у розвитку науки, створенні конкурентоспроможної техніки, інноваційних технологій у галузі авіаційного і промислового двигунобудування, вагомий внесок у забезпечення подальшого розвитку спільних з науковцями НАН України досліджень та активне сприяння зміцненню обороноздатності держави участю у виробництві військової техніки для озброєння Повітряних Сил ЗСУ.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- старшого наукового співробітника Інституту історії України НАН України кандидата історичних наук **Андрощука Олександра Володимировича** за наполегливу творчу працю та особистий внесок у розвиток наукових досліджень історичних процесів реформування адміністративно-територіального устрою України;

- професора кафедри Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка доктора філологічних наук **Даниленко Людмилу Іванівну** за багатолітню плідну працю, високі професійні здобутки, активну творчу діяльність та вагомий особистий внесок в організацію роботи Українського комітету славістів;

- співробітників Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України — заступника завідувача відділу **Абдулаха Валерія Михайловича**; старшого наукового співробітника кандидата технічних наук **Дядіна Віталія Петровича**; заступника завідувача відділу **Жукову Раїсу Михайлівну**; провідного науково-

го співробітника кандидата технічних наук **Задерія Бориса Олексійовича**; старшого наукового співробітника кандидата фізико-математичних наук **Зельніченка Олександра Тимофійовича**; завідувача лабораторії доктора технічних наук **Коротинського Олександра Євгійовича**; головного наукового співробітника доктора технічних наук **Ланкіна Юрія Миколайовича**; завідувача відділу НТК «Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона» НАН України **Макаренка Антона Анатолійовича**; завідувача групи **Маряхіну Тетяну Васи́лівну**; провідного наукового співробітника доктора технічних наук **Мельниченко Тетяну Всеволодівну**; заступника головного бухгалтера **Новодранову Тетяну Станіславівну**; провідного наукового співробітника кандидата технічних наук **Пере́пльотчикова Євгена Федоровича**; заступника завідувача відділу **Пономарьову Євгенію Юріівну**; провідного наукового співробітника кандидата технічних наук **Рибаква Анатолія Олександровича**; старшого наукового співробітника кандидата технічних наук **Савицького Віктора Володимировича**; інженера-технолога 2-ї категорії **Сапатова Володимира Олександровича**; токаря 6-го розряду **Скока Олександра Григоровича**; заступника завідувача відділу **Сухоярського Віталія Едуардовича**; техніка **Удода Валентина Івановича**; головного інженера НТК «Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона» НАН України **Чайковського Миколу Миколайовича**; провідного наукового співробітника доктора технічних наук **Шлепакова Валерія Миколайовича** — за високі професійні здобутки, творчу активність у розвитку патонівської науково-інженерної школи в галузі зварювання і споріднених процесів та її утвердження як визнаного у світі фундатора інноваційних високоефективних технологій, розробника спеціального обладнання і матеріалів для розв'язання широкого спектра актуальних завдань промислового й оборонного секторів економіки, космонавтики, медицини та з нагоди 90-річчя від часу заснування Інституту.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик